

Нил Фергусон

СПАНАЋ

Као и сви они који не говоре својим матерњим језиком, чак и они који то добро раде, она је била склона да употребљава неке речи и изразе више од неких других, много више него што је било — с чисто лингвистичке тачке гледишта — прикладно. Већ неко време, *ајсурдно* је била једна од тих речи.

„Па то је *ајсурдно*!” узвикнула је она. „Погледај ме, прелена жена. Волим секс. Одувек сам га волела. А што да не? То је једно од највећих задовољстава у животу. А види мене! Заљубила сам се у човека који не само да је ружан већ је и *мали*! Носи наочаре! А могао би и да мало изгуби на тежици када би хтео. Човека, шта више, који за мене не даје ни пет пара! Господе, ја морам да сам очајна! Па то је *ајсурдно*! За то нема друге речи!”

Прилика коју је она одабрала да изнесе овај излив била је забава на крају семестра у колеџу. Били смо наслоњени на зид ходника изван кантине, држали пластичне чаше из којих смо пили црно бугарско вино које је могло да прође и пушили њене цигарете. Обично нисам неосетљив на цену паклице малборо лајте када је у питању особа која прима социјалну помоћ, али исто тако препознајем великодушан гест када се мени упути. Очигледно јој је причињавало задовољство да од ње прихватим тај мали поклон.

„Имам дивне груди!”

Нупа ме је ухватила за десну руку — ону у којој сам држао цигарету, коју ми је прво узела — и скупила мој длан на њену леву дојку.

„Видиш! Зар није лепа?”

Питао сам се колико још дуго треба да оставим руку да ми буде ту где је била пре него што је пристojно склоним, пре него што неко од мојих колега не погледа у мом правцу.

„И?”

„Знаш, у овом колеџу имамо некакву политику”, рекао сам. „Она се односи на чипове сексуалног узнемиравања”.

„Ох, вемој да си тако помпезан! Зар никада раније ниси додирнуо неку жену на забави?”

Једини начин на који се треба односити према Нуши када је у таквом расположењу јесте да јој се одмах узврати. На палбу се одговара палбом. То се од вас и очекује. Презирала је слабости, нарочито код мушкараца.

„Ако си допадљива баш како кажеш”, ругао сам се, „како то да не можеш да нађеш неког привлачнијег типа да ти нуши те твоје малборо лајте...?”

„Пих! Мислиш да не бих могла! Могла бих! И то лако! Мени се једноставно не указује прилика да сретнем праве мушкарце! Госпде, нисам средла право од када сам дошла у Енглеску! Неки од ових Авганистанаца и Еритрејаца и Сомалијаца су јако zgodни момци. Халид је, на пример, феноменалан!”

Забацила је своју изузетну црну косу с бестидним уважавањем у правцу Авганистанаца, Еритрејаца и Сомалијаца који су иза нас играли уз диско музику.

„Ја не желим *дечака* — некога ко је сасвим сигурно невин! Халида бих могла да поједем за доручак! Оно о чему ја причам јесте *мушкарчина*! Неко с киме бих могла да попијем две боце вина и да га онда одведем у кревет. Човека у чијим венама струји крв, а гвожђе у крви! А где да сретнем таквог човека? Реци ми?”

Нисам могао да јој кажем, а она то у ствари није ни очекивала од мене. Био сам довољно упознат с њеном недавном историјом и текућим околностима да бих знао да је у праву. Била је у гадном положају. Имала је тридесет две године, с финим средњоевропским јагодицама, дивним црним очима и сада то могу да потврдим с ауторитетом директног доживљаја, дивним грудима. Нуша је била мајка трогодишње девојчице чији је отац нестао у току недавних сукоба у њеној земљи. Све заједно, у облику породичног кредита и дечјег додатка, она и њена ћерка примале су 98.67 фунти сваке недеље, што је она допуњавала с неколико часова рада на чишћењу по кућама. Али Нуша је била факултетски образован адвокат у својој земљи, где је радила у неком државном одељењу у некаквом својству правника.

Та држава, на жалост, више не постоји. Свако њено обележје је нестало, испарило некуд. Људи су убијали своје комшије и жене својих комшија и бебе и остављали њихова тела по улицама да би их пси појели. Последња ствар која је томе месту била потребна у том тренутку у њеној историји били су адвокати, пошто је сваки облик цивилизованог понашања био напуштен. Свака страна је прихватила политику снажене земље према другој страни, рутински масакрирајући и силајући неборце као да је то део војне стратегије.

Једнога дана Нуша се шепурила идући уз степенице некаквог уваженог Министарства правде у регионалном главном граду док је на себи имала црни дводелни комплет, хулахопке, италијанске ципеле и доњи веш који представља трошак од кога вам застане дах; наредног дана она дели једнокреветну собу с доручком недалеко од Едвер роуда са својом ћерком која је плакала читаве ноћи. Није имала пара, ни породице, ни статуса. („Да ми није било моје кутије са сликама, ја не бих постојала!” Тврдила је — или,

боље речено, узвикивала је, јер она је некако умела да говори с певидљивим знацима усклика па крају својих реченица. „Не бих имала проплости”.) Чак је и неколико комада њеног накита с којим је побегла било украдено у току прве две недеље у Лондону. Све је изгубила, не само свог мужа. За њу је било понижавајуће то што себи није могла да приушти да купи најјефтинију боцу вина у Теску већ је, уместо тога, тамо ишла да замени за млеко купоне на које је имала право. Била је у праву. Заиста је било *ајсурдно*.

Па ипак — због тог чудног начина на који је причала о својим недаћама — то је све било и смешно. Апсурдност несумњиво изискује тај елеменат бесмислене веселости.

Ануша Броблиник ми је била драга, али сам водио рачуна да на њу гледам оком професионалца. Са својом пријатном ароганцијом и усправним држањем, одевена за забаву с онолико урођеног смисла колико је могла да сакупи, скрлетним сјајем на уснама, с пићем у једној руци и цигаретом у другој, изгледала је изврсно — с више од велике сличности с Мортисијом из Породице Адамс, онако како ју је играла Анџелика Хјустон. Превалила је дуг пут од оног септембарског дана претходне године када је дошла код мене на разговор због места на мом курсу. Тресући се од беса, стида, одбојности и фрустрације, док јој се упорно дете мотало око ногу, поседујући само одећу у којој је стајала, стигла је до краја своје снаге. Бризнула је у плач. Седам месеци касније, њено дете је имало целодневни боравак у обданишту; стамбено одељење доделило јој је нов новцат стан; похађала је виши курс енглеског језика на локалном колеџу заједно са студентима из Русије, Еритреје, Сомалије, Ирака и бивше Југославије. Такође је била — најтачнији барометар њеног напретка — заљубљена.

Подучавати Нушу представљало је право задовољство. Тако је скоро увек с избеглицама. Начин на који ја то радим јесте да испровоцирам аутентичне говорне чинове о темама које изазивају снажне емоције. Помоћу контроверзних тема — државна тортура, смртна казна, једнакост полова, верски прогони, слобода говора, трговина робљем — ја покушавам да ставим мачку међу голубове. Имали икакве правде у *файви* против Салмана Руждија? Да ли закон за прељубу треба да кажњава само жене, а не и мушкарце? Шта је то слобода? Уводим поједине граматичке јединице које треба да разјасне како би могли да расправљају о овим важним проблемима. За све верме ових наших дискусија, које често постану прилично жустре, Нуша седи као поснана мачка која се досађује, посматрајући нас само напола, чекајући на тренутак да насрне на голубове о којима је реч. Кад јој дође време, с великом страшћу, али исто тако и с уважавањем јасноће једног адвоката, она обори сваки аргумент који је реакционаран, задрт или нетолерантан. У случају једног колеге студента који иступи с нечим што је заиста глупаво она би се само отворено наругала његовој простодушности. Није имала никаквог уважавања према муслиманским ставовима према женама, на пример — пошто је читавог свог живота живела уз њих. Једном приликом када је млади Омар покушао да оправда свој став да жене не могу да буду ватрогасци на основу тога што оне нису снажне као мушкарци, она је устала са свог седишта и кренула ка њену. Стојећи тако изнад једног момка она му је понудила да обарају руке одмах ту на свој раздраган мртв озбиљан начин. Ми остали смо плакали од одушевљања, подстицали нови-

цима Омара да прихвати изазов — али је он био довољно разуман да га не прихвати.

Омар то може да поднесе. Нуша то може да поднесе. Пошто су били остали без корена и понижени, осиромашени и остали без својих занимања, они нису склони да се брзо увреде. Током године они су се приближили једни другима. А и мени — изванредном надзорнику циркуса.

Абрехт Соломан, која има деветнаест година, била је мала девојчица која се играла у дворичу родитељске куће у Асмари када је ракета погодила њену кућу и убила јој оца. Салима је курдски борац за бившу слободу, мајка петоро деце, која у свом куку има парчад метка из калашњикова, што објашњава њену хромост. Ниша Маграшкова била је балерина у Државном балету Грузије у Тбилисију. Хелена Орловић је неговатељица на педијатрији која се специјализовала за болести уха, грла и носа. У таквом друштву Нуша није била ништа посебно.

„И?”

„Шта и?”

„Идемо у кревет?”

Тако бих волео да она научи да не употребљава глаголе у индикативу како би пренела нешто што има неизвесан, да не кажем, мало вероватан исход.

„Нећемо!”

Био сам донео одлуку још сасвим давно да никада не спавам ни са једном од својих студенткиња. Учинити тако нешто значило би издати поверење. Нећу ја да један неравноправан однос учиним равноправнијим, већ мање неравноправним. Мада неизбежно долази до извесне количине препоса када професионалац ради с рањивим клијентом супротног пола, једино проститутка слава са својим клијентом. Поред мојих професионалних зехњи у мени је била присутна и притајена сумња да онога тренутка када бих сипао са свог пијелестала надзорника циркуса и скинуо панталоне могло би се догодити да имам проблема да их поново навучем. Тиме бих ставио у покрет лапац догађаја које не бих могао да контролишем. Тада се не бих вагром борио против ватре већ би се с њом поигравао. У дубини душе ја сам кукавица. Као и већина кукавица ја увек могу да пронађем добар разлог како бих избегао да преузем ризик. А ако ништа не ризикујем, онда ништа нећу ни погрешити.

„Брине те да ће ти жена сазнати?”

Њено питање имало је снагу, ако не баш и граматички облик, чињеничног стања.

Слегнуо сам раменима. Оно о чему сам ја бринуо није био њен проблем. У сваком професионалном односу увек постоји један простор у који клијент нема приступа.

„Ох, ти буржоаско енглеско гованце!”

Наредног септембра Нуша се уписала на један други курс у колеџу и ја сам се постарао да то буде неки на коме ја не предајем. Ми смо се и даље повремено налетали једно на друго по ходницима или се сретали у кабини где смо разговарали о стању њене молбе за добијање статуса избеглице, коју је Министарство унутрашњих послова одбило. Она је добила оно што се назива Изванредна дозвола за останак, која је толико и вредела. Повезао сам је с једним својим пријатељем адвокатом чија је специјалност била имиграциони поступци, како би даље водио бригу о њеној молби. Убедио сам локалну добротворну организацију да јој додели помоћ. Била ми је

захвална на тој помоћи, мада сам ја инсистирао на томе да то није потребно. Једноставно сам обављао свој посао. За њу нисам учинио ништа што не бих учинио за било ког другог студента у сличном положају. Једино што сам учинио поврх службеног позива било је што сам замолио своју жену да сачува за њену девојчину нешто од одеће коју је моја ћерка прерасла.

„Правим малу забаву за Еид”, обзнанила је при крају Рамадана, што је значило средином марта. „Само неколицина пријатеља”.

„Због чега? Ниси муслиманка”.

„Ох, Исусе! Немој сад *џи* да ми ту починеш! Напустила сам своју земљу како бих побегла од свих тих глупости! Шта ког брига шта сам ја? Или шта сте ти или моји пријатељи? Код куће сви ми правимо мале пите и колаче једни за друге за Еид, па био муслиман не био. То је традиционални празник. Сад, бар је био пре рата. Уосталом, уколико желиш да упознаш још печалних Словена, добро си дошао. Још увек ми ниси видео стан”.

„Хвала ти. Наравно да ћу доћи”, рекао сам. „Донећу ти одећу за ћерку”.

„Баш добро. Стално причаш да ћеш то учинити”.

„Хоћеш ли да донесем боцу вина? Или би то било неприкладно за прославу Еида?”

„Немој да си *ајсурдан*! Наравно да мораш донети боцу вина! Доне-си *две*! Код куће чак и муслимани пију вино за Еид. Ми смо ти нација великих винопија. Сад, *били смо* — док смо *били* нација.”

Било је топло пролетње јутро. Лишће липа по улицама Западног Лондона као да је сијало. Први сам стигао, две боце црног Осџа под мишком и букет зеленкада. Нуша, подигнуте косе како би јој се видео њен ле-ни врат, блистава у својој белој блузи и краћој црној сукњи, понудила ми је свој образ да га пољубим. И док смо чекали да се појаве други гости она ми је с поносом показала свој нови стан, који је недавно био окречен и за-стрт подним простиркама. Сунчева светлост испуњавала је скоро празне со-бе. Био сам одушевљен и импресиониран. Док сам проверавао поглед са прозора на заједничке бапште које су се доле пружале Нуша је разгледала одећу коју сам донео за њену ћерку Ану, хаљине и мајице које је моја ћер-ка носила пре два лета.

„Па ово је све *божанствено*! Узвикнула је, сва се топећи при погле-ду на скупе етикете произвођача.

За тренутак ми се учинило да ће ме загрлити па сам отворио боцу вина и насуо по чашу обома. Ходали смо по стану, пили и причали о њему. Упркос — или можда због — њеног веселог расположења почео сам да се осећам нелагодно. Нешто није било у реду. Нисам био завршио ни пола ча-ше пре него што ми је прорадио кликер.

„Где је Ана?”

„Остала је код неких пријатеља”.

Погледао сам у правцу улазних врата, а при томе нисам имао вели-ких надања да ће се отворити.

„Кучко једна”.

Нуша ме је погледала згрануто, правећи се да је шокирана.

„Овде неће ни бити никакве проклете забаве за Еид, зар не? Нити ће бити печалних Словена које бих могао да упознам! Овде си ме довела под лажним изговором!”

Како више није била у стању ни тренутка да одржи ову измишљену ситуацију, праснула је у смех.

„Питер! Када би само могао да видиш свој израз на лицу!”

„Јебеш мој израз!”

„И хоћу, драги, само ако ми пружиш прилику!”

Сада је био на мени ред да будем шокиран. Нисам имао представу да је тако чврсто владала народним језиком. Дошло је до забрињавајуће интимности у нашој размени табу језика.

„Молим те немој да се љутиш на мене. Како бих иначе могла да те убедим да дођеш овамо? А сада можемо на миру да ручамо — само нас двоје. А и дан је тако диван. Направила сам питу од спанаћа — и баклаве. То је обичај да се прави на Еид у мојој земљи. Надам се да волиш спанаћ.”

„Мрзим га!”

„Сад, то је оно што ћеш морати да једеш.”

Наново ми је напунила чашу, уживајући у апсурдности ситуације: тај дивни циркус мајстор ушао је у кавез са тигром. Шетао сам по соби, осећајући узбуђење и нелагодност. Глупо сам застранио са своје безбедне професионалне територије на емотивно бојно поље што је за ову жену било нормално, ако не и пожељно, стање ствари.

На плочи изнад камина, у јефтином пластичном раму стајала је фотографија човека у платненом оделу како седи поред Нуше, која је на себи имала летњу хаљину без рукава и изгледала дивно, срећно на прошараној сунчевој светлости. Фотографија је снимљена испод липња, по завршетку обеда *al fresco*. Мушкарац је лично на Италијана, сматрао сам, или је можда само његово одело тако изгледало. Имао је бркове и неодољив осмех шармера. Прави мушкарац. Наслањали су се једно на друго, а његова рука грлила је њена осунчана рамена. Церећи се на особу која је држала фотоапарат, обоје су изгледали помало пијани.

„Је ли ово твој муж?”

„Он је отац моје ћерке, ако си на то мислио.”

„Где је он? Да ли знаш?”

Нуша је слегнула раменима.

„Немам појма.”

„Мислиш ли да је мртав?”

„Чула бих од Црвеног крста да је жив. Као што знаш, ја нисам оптимиста. Само се плашим да му тело лежи негде у некој рупи у земљи негде у брдима око нашег града и да га једу мрави и црви и — оне одвратне влажне ствари...”

„Пужеви.”

Окрнула је фотографију ка зиду.

Могао је да оде кад и ја, али је одабрао да остане — мада није могао да остане а да се не бори. То не би било могуће. И онако би га убили. У то време мушкарци су морали да се одреде. Није било никаквог средњег курса, није било места за глупи енглески компромис. Нисам хтела да остане, али је он рекао да када би сви побегли из земље то би значило да је то земља за коју се не вреди ни борити, а ко још хоће да припада таквој земљи? Одбио је да побегне. Више је волео да умре.

„Ако је мртав, знам да је умро лица окренута ка непријатељу, како ми то кажемо на нашем језику. Знаш, био је људина.”

Гледала ме је неко време у очи својим дивним црним очима, али не као да ме одмерава због платненог одела оца њене ћерке које јој више није

било потребно. Хтела је да је узмем у наручје и да је држим, да је загрлим и преузмем одговорност за њену израђављену и очајничку страст. Ништа од тога нисам учинио и тај тренутак је прошао — како то и бива с таквим тренуцима, ако се довољно дуго чека, закључио сам.

„Жао ми је због свих ових страшних ствари које сам ти рекла на забави. Нисам тако мислила, знаш.”

„Зашто ти је жао? Моја жена је сматрала да си погодила бап тамо где и треба.”

„Господе Боже! Хоћеш да кажеш да си јој *испричао*! Она мора да мисли да сам нека грозна особа!”

„И *jesu!*”

„Била сам љута па тебе зато што си био толико *ајсурдан*. Ниси ти бап толико ружан — а ни мали растом. А мислим да су ти наочаре *дражесне*! Никада не бих могла ни да помислим да легнем у кревет с човеком за кога стварно мислим да је ружан.”

Дражесно је била њена најновија омиљена реч.

Пришла ми је. Привлачећи ме за ревер мог сакоа, ставила је свој леви образ уз мој и меко рекла на ухо.

„Да ли ми опрашташ?”

Исто тако меким гласом, али уз емфатичну силазну интонацију, рекао сам јој.

„*He!*”

Сели сми и лепо и у типично заједно ручали, само нас двоје, пили још више-него-прихватљивог аустралијског црног вина док су се зеленкаде сенчиле енглеским светлом. У ствари, ја уопште не волим спанаћ, нити сам икада волео, али у Нушиној пити његово лишће било је врло фино исецкано и помешано с још неким кремкастим и укусним састојцима, умотани у оно што мислим да се зове коре за питу. Морао сам да признам да је била одлична. Рекао сам јој да је божанствена па ми је она тако, задовољна, додала још једно парче, увервајући ме да свеж спанаћ поседује изузетна ресторативна својства и уноси гвожђе у крв. Он има оно што је нарочито потребно мушкарцу.

Завршили смо прву боцу вина и онда — жедни после раздраганог сећања пуног симпатија према Омару, Халиду и другим члановима њеног старог разреда — отворили нову.

„Види! Могу да се кладим да ти је драго што *сада* овде нема никог другог!” рекла је.

Затим смо јели њене дивне баклаве, а после необично укусан бели сир. За једног адвоката она ни случајно није била лоша у спремању колача. На крају ручка скупила је тањире и гурнула ка мени паклицу малборо лајтс цигарета.

„Да ли ћемо понити кафу?” рекла је.

„Огкуд знам. Нисам видовит”, задиркивао сам је.

„Па да, паравно. *Хоћемо ли?* било би боље. У *сугестији будућности* је обојена сумњом. То није чињенично стање.”

Запалио сам и понушио једну Нушину цигарету док је она припремала кафу у кухињи. После неколико тренутака вратила се држећи послужавник с италијанским апаратом за прављење еспреса, посудом за шећер, неким белим шољницама и боцом некаквог бистрог алкохола. Њена дуга црна коса била је спуштена и падала на гола рамена скривајући њен лепо врат. На себи је имала само црни брусхалтер и гаћице.

Поносна на своје извапредно тело, несвесна да ли је одевена или неодевена, спустила је послужавник на сто и почела да сипа кафу као да је у њеној земљи представљало сасвим нормалну ствар да домаћица скине своју сукњу или блузу и хулахопке усред забаве на дан Еида. Нешто што се чак може очекивати.

„Шећера, драги?”

Могао сам — и требало је, претпостављам, тог тренутка да одем, али нисам. Попио сам превише вина и, надао се, појео довољно спанаћа. У Нушином свету нема средњег пута, нема места за глупе енглеске компромисе где fine зебње кукавице могу да цветају. Мушкарац, ако је мушкарац, мора да остане. Мора да устане и да се ватром бори против ватре. А ја нисам могао да останем, а да се не суочим с непријатељем. То није било могуће.

НИЛ ФЕРГУСОН (1947) објавио је четири књиге прозе: *Bars of America* (1986), *Putting Out* (1988), *Double Helix Fall* (1999) и његов најновији роман *English heather* (1997). Живи на југозападу Француске и Нотиг Хилу у Лондону.

Предео с енглеског ЂОРЂЕ КРИВОКАПИЋ